

Nr 42.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av artal mellan kronan och Stockholms stad om överlåtelse av visst område å Djurgården m. m.; given Stockholms slott den 22 januari 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ola Jeppsson.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 januari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMÄN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLEN-SWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Jeppsson:

Genom beslut den 2 november 1928 har Kungl. Maj:t meddelat direktiv för den av kronans fastighetskommission av år 1925 bedrivna verksamheten och därvid uppdragit åt kommissionen att efter erforderlig utredning under-

Bihang till riksdagens protokoll 1932. 1 saml. 35 häft. (Nr 42.)

118 32

handla med Stockholms stad om reglering av åtskilliga kronans och Stockholms stads mellanhavanden, som i skrivelsen närmare angivits, ävensom förklarat att kommissionen ägde vid de underhandlingar, som uppdragits åt kommissionen, till behandling upptaga även ytterligare mellanhavanden och förslag, som stode i samband med de meddelade uppdragen eller som lämpligen kunde göras till föremål för förhandling i sammanhang med dessa uppdrag.

I skrivelse den 16 februari 1931 meddelade kommissionen, att kommissionen till åttlydnad av de sålunda givna direktiven fört förhandlingar med delegerade för Stockholms stad såväl rörande de ämnen, vilka särskilt angåves i direktiven, som beträffande vissa ytterligare mellanhavanden och förslag. Kommissionen anförde vidare, att det under förhandlingarnas gång visat sig, att vissa frågor vore av den angelägna beskaffenhet, att dessas lösning icke utan olägenhet kunde uppskjutas. Ur komplexet av förhandlingsfrågor hade därför utbrutits nyssberörda delar och avslutats vissa villkorliga avtal mellan å ena sidan kommissionen för Kungl. Maj:t och kronan samt, å andra sidan, Stockholms stads fastighetsnämnd för staden.

Förhandlingarna hade för stadens del förts av särskilda delegerade, utsedda av stadens fastighetsnämnd, nämligen borgarrådet H. Sandberg, byggmästaren A. E. Magnusson, borgmästaren C. Lindhagen, redaktören G. Albihn och ledamoten av försäkringsrådet O. Carlsson.

Berörda avtal jämte tillhörande kartor överlämnades med skrivelsen till Kungl. Maj:t, som i proposition nr 170 förelade riksdagen samtliga ifrågasvarande avtal med undantag av ett, avseende upplåtelse från kronans sida av visst område å Djurgården för utvidgning av Stockholms stads gasverk vid Värtan.

Rörande sistnämnda avtal upplyste kommissionen i sin skrivelse, att till grund för förhandlingarna legat en framställning från stadens förhandlingsdelegerade, vilka därvid hänfört sig till vissa av styrelsen för Stockholms stads industriella verk förebragta utredningar i fråga om behovet av utvidgning av nämnda gasverksanläggning, i vad avsåge upplagsplatser för kol och koks. Styrelsen hade i skrivelse den 21 juni 1927 redogjort för de skäl, vilka nödvändiggjorde en utvidgning av kollagerplatserna, och därvid anført bland annat följande:

De nuvarande lagerplatserna för kol och koks vid Värtagasverket upptog en nyttig längd av cirka 550 meter. De kunde anses vara något så när tillräckliga för nuvarande gastillverkning av cirka 190,000 kubikmeter och möjligen i nödfall för en gastillverkning av intill 285,000 kubikmeter per dygn, d. v. s. verkets kapacitet, sedan pågående utvidgning blivit färdig. Därvid förutsattes likväl, dels att kol icke behövde lagras för mera än tre månaders behov, dels även att betydligt större lagringshöjd användes, än som tillätes i bolagens vanliga brandförsäkringsvillkor, d. v. s. 3—4 meter. Redan förekomme lagringshöjder för kol upp till 8 meter och däröver. Om gasverket tänktes utbyggt till fulla den kapacitet, som verkets område vid Värtan i övrigt medgäve, skulle för kol- och koksutslag erfordras ungefär dubbelt så stort utrymme som det nuvarande. Emellertid vore det påtag-

ligt, att redan för de närmaste åren nuvarande upplagsplatser vore otillräckliga, emedan det bland annat ej kunde anses tillräckligt att ha plats endast för tre månaders kolbehov. Erfarenheten hade givit vid handen, att lagring av omkring fem månaders kolbehov under viss del av året kunde anses mera normalt.

De områden, där de nuvarande kolhusen vore uppförda, kunde ej beräknas komma till användning för framtida upplag av kol och koks. I sitt nuvarande skick vore de för ändamålet så gott som oanvändbara av ekonomiska skäl, då endast handkraft där kunde komma till användning. För erhållande av skäligen driftkostnader måste husen rivas och dyra transportanordningar uppsättas, men skulle dock alldeles otillräckligt utrymme vinnas. Därtill komme, att utrymmet erfordrades för andra upplag och till plats för diverse provningsändamål. Anordnandet av nya lagerutrymmen vore därför oundgängligen nödvändigt.

Fastighetskommissionen meddelade vidare, att styrelsen för stadens industriella verk låtit uppgöra tre alternativa förslag till lösning av den sålunda föreliggande utvidgningsfrågan. Alternativ I förutsatte, att utvidgningen skedde å det i nu omförmälda avtal avsedda området; alternativ II förlade de nya upplagsplatserna i vinkel med nuvarande kolupplag och å den staden tillhöriga bergplatån utmed östra sidan av Hjorthagsområdet; alternativ III slutligen avsåge att förlägga de nya upplagsplatserna ungefär parallellt med nuvarande kolupplagsplatser och å den igenfyllda Husarviken upp emot Oxberget och Fisksjöängen. Beträffande dessa olika alternativ hade industriverksstyrelsen anfört:

Alternativ I måste från gasverkets synpunkt givas företrädet ur såväl ekonomisk som praktisk synpunkt. Styrelsen trodde också, att de nackdelar ur estetisk synpunkt, som ett anläggande å denna plats av kollager skulle medföra, i avsevärd grad kunde mildras genom anordnandet i god tid av lämpliga planteringar, varigenom anläggningarna åtminstone delvis kunde döljas. För ett utnyttjande av den med alternativ II betecknade platsen, som helt och hållet låge på stadens egen mark, erfordrades vissa extra anläggningskostnader utöver vad som vore erforderligt med alternativ I. Sålunda komme ytterligare en brokan att bli erforderlig, varjämte måste anordnas viadukt för verkets koltåg och förbindelsespår för dess bangård samt företagas omläggning av landsvägen. De direkta kostnaderna för dessa anordningar uppskattades till sammanlagt cirka 520,000 kronor samt de årliga merkostnaderna för längre och besvärligare transporter till 5,000 kronor eller kapitaliserat till 100,000 kronor. Alternativ III tarvade något mindre extra anläggningskostnader än alternativ II och förslaget vore jämväl ur den synpunkten att föredraga framför alternativ II, att transportlängden bleve mindre samt korsning mellan koltransporter och kokskörning ävensom beröring med landsväg ej förekomme. Det bleve emellertid även i detta fall nödvändigt att anskaffa en ytterligare brokan, varjämte en bro för koltransporter måste anläggas över Husarviken, varför sammanlagda kostnaderna icke syntes kunna beräknas understiga 350,000 kronor. Å andra sidan torde ur naturskyddssynpunkt denna plats icke vara att föredraga framför alternativ I.

Kommissionen meddelade slutligen, att beträffande det i avtalet avsedda området värdering skett genom arkitekten i byggnadsstyrelsen Arvid Sjöqvist, utsedd av kommissionen, och dåvarande förste ingenjören kaptenen

G. Ernst Eggert, utsedd av stadens förhandlingsdelegerade. I ett den 18 januari 1928 gemensamt avgivet yttrande hade värderingsmännen anført, att området, som vore triangelformat med basen mot Stockholms stads mark, skulle disponeras så, att omkring 22,000 kvadratmeter toges i anspråk för gasverkets direkta behov av upplagsplatser för kol och koks, under det att resten — omkring 9,000 kvadratmeter — inköptes för att undvika att ett kronans markområde skulle som en kil skjuta in i stadens mark. Värderingsmännen hade ej kunnat enas om värdet av detta markområde. Eggert beräknade sålunda detsamma till 500,000 kronor, motsvarande cirka 16 kronor per kvadratmeter (cirka 1 krona 40 öre per kvadrattot), och Sjöqvist till 600,000 kronor, motsvarande cirka 19 kronor 40 öre per kvadratmeter (cirka 1 krona 70 öre per kvadrattot).

För egen del anförde fastighetskommissionen, att kommissionen, som ansett sig icke kunna motsätta sig stadens önskan att förvärva området, med stadens delegerade enats om ett försäljningspris av 550,000 kronor.

Beträffande dispositionen av de genom avtalet inflytande medlen uttalade kommissionen, att dessa syntes lämpligen kunna tillföras statsverkets fond för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden.

I avtalsfrågan avgåvos utlåtanden av riksmarskalksämberet — som därvid tillika överlämnade yttranden av djurgårdsintendenten, vetenskapsakademiens naturskyddskommitté och rådet till skydd för Stockholms skönhet — ävensom av justitiekanslersämberet, kammarkollegiet, statskontoret och byggnadsstyrelsen.

Justitiekanslersämberet, kammarkollegiet och statskontoret förklarade sig icke hava något att erinra mot avtalet ifråga.

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté anförde däremot följande:

Det ifrågavarande området upptages för närvarande dels av en lund av unga björkar, dels av ängsmark och utgöres av omkring 31,000 kvadratmeter. I sitt nuvarande tillstånd bildar detta område en ganska tilltalande avslutning av Djurgårdens parkskog åt detta håll och, om björkarna få växa upp, skola de bilda en väl behövlig skyddsskog mot och täckning av gasverkets från estetisk synpunkt föga tilltalande anläggningar. Skulle däremot den ifrågasatta försäljningen äga rum och området därefter användas för uppgivet ändamål, d. v. s. täckas med ett kolupplag till en mäktighet av omkring 8 meter med en sig häröver resande långsträckt kranbro, skulle detta tydligen bliva ett starkt förfulande element. Det är också att märka, att såsom det omhandlade området är utstakat, skulle anläggningarna i sin västra del till följd av terrängstigningen skjuta upp ännu högre än nuvarande anläggning och alltså bliva desto mera vanprydande. Desslikes bör erinras därom, att genom den ifrågasatta framflyttningen av gränsen för av staden disponerat område mot väster ej blott det omtalade björkpartiet kommer att spolieras, utan även avståndet mellan nämnda gräns och skogsbrynet att bliva så ringa, att på grund därav samt på grund av terrängförhållandena en ny skyddsplantering ej kan anordnas. Djurgårdsskogen kommer följaktligen att lida av koldamm, luftföroreningar m. m., så att träden i närheten stanna i växten eller kanske rent av dö bort. Utvidgningen av industriområdet kommer sålunda att kunna liknas vid ett frätande kräftsår i naturen. Om den ifrågasatta försäljningen skulle komma till stånd, och

det område, som kronan sålunda avhänder sig, skulle bliva använt på upp-givet sätt, skulle alltså denna trakt av Norra Djurgården med dess nuva-rande natursköna partier, delvis även förbundna med intressanta kultur-historiska minnen, i hög grad vanställas. En försäljning av ifrågasatt slag skulle även stå i uppenbar strid mot riksdagens uttalande av år 1913, vari framhålles önskvärdheten av att Djurgården i så stor utsträckning som möjligt bibehålles såsom naturlig park. Naturskyddskommittén tillåter sig slutligen även att framhålla, att den föreslagna försäljningen synes hava så mycket mindre fog för sig, alldenstund Stockholms stad redan äger ett vid-sträckt område strax invid, vilket dels ej alls tagits i bruk för något ända-mål, dels upplåtits till bebyggande med en kåkstad av långt ifrån tillta-lande skick samt utan något direkt sammanhang med kolupplag eller gas-verk. En utvidgning av sådana förhållanden är uppenbarligen ingalunda önskvärd.

Med stöd av det, som naturskyddskommittén sålunda haft äran anförä, får kommittén på det livligaste avstyrka bifall till det framlagda försäljnings-förslaget under erinran om det ofantligt höga värde, som bevarandet av Djurgården såsom naturlig park äger, ej minst för Stockholms stad, och att varje förminskning därav är en oersättlig förlust.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet anslöt sig till det av vetenskaps-akademiens naturskyddskommitté avgivna yttrandet samt anförde vidare:

För egen del vill rådet dessutom framhålla det ifrågavarande områdets kulturhistoriska betydelse. Fiskartorpet är ju en av traditioner omspunnen plats, som genom Bellmans diktning blivit kär för hela vårt land. Och att den även i våra dagar har en stor praktisk betydelse för stockholmarnas trevnad, därom vittnar den omständigheten, att området särskilt om vintern är en verklig vallfartsort för dem, som söka sig ut i naturen. Ett industri-ellt utnyttjande av detta värdefulla natur- och kulturminnesområde borde därför enligt rådets mening icke ens ifrågasättas, så länge möjlighet finnes att för ändamålet uppbringa annat användbart område, vilket här synes vara fallet.

Djurgårdsintendenten anförde i sitt yttrande:

Det ifrågavarande området är beläget omedelbart söder om Fiskartorpet samt på ett avstånd av cirka 2,5 kilometer från den s. k. Vetenskapsstaden vid Experimentalfältet. Det ingår i det område, som i av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet betänkande angående Djurgårdens bevarande såsom park framhållits böra bevaras såsom »naturlig park», en åtgärd, som synts de sakkunniga vara av just den innebörd, som i en inom riksdagen väckt motion förordats och som riksdagen ansett önskvärd. Det till försäljning ifrågasatta området sträcker sig i den nordvästra delen så nära vägen, att avståndet på ett ställe utgör endast 11 meter. Området utgöres av 2,784 kvadratmeter sid-länd mark och vatten, 7,686 kvadratmeter ängsmark och 20,530 kvadratmeter med 1,114 stycken björkar beväxt mark. Över området löper på en sträcka av 200 meter en mycket trafikerad gångväg och skulle såväl denna som björkbeståndet i och med upplåtelse för ifrågasatt ändamål försvinna. Å den omedelbart intill området befintliga Fiskartorpsvägen råder under alla tider av året stark trafik och utgör antalet passerande personer lågt beräknat över 100,000 per år, som i betydlig grad skulle komma att ökas i och med att den nämnda gångvägen icke vidare kunde användas. Ett kol- och koks upp-lag å området och ett framförande på stor höjd av en omkring 100 meter bred brokran, vars nordvästra ben skulle löpa alldeles i närheten av Fiskar-

torpsvägen, skulle bliva till synnerligen stora olägenheter för de trafikerande och skulle helt och hållet förvandla denna trakts karaktär. Det skulle innebära en verklig vandalisering av djurgårdsmark, vilken icke skulle inskränka sig till endast området i fråga utan även skulle gå ut över angränsande markområden med dess trädbestånd, vilka skulle utsättas för nedsoining och förintelse. Styrelsen över Stockholms stads industriella verk säger i sin åberopade skrivelse, att den tror, »att de nackdelar ur estetisk synpunkt, som ett anläggande å denna plats av kollager skulle medföra, i avsevärd grad kunde mildras genom anordnandet i god tid av lämpliga planteringar, varigenom anläggningarna åtminstone delvis kunde döljas». På grund av terrängförhållandena kunna emellertid skyddsplanteringar icke anordnas och även om så varit fallet skulle härigenom vare sig kolupplag eller den däröver framgående stora brokranen kunna döljas. Såväl den elektriska högspänningsledningen för överförande av kraft från Untraverken vid Dalälven till Stockholms stads elektricitetsverk vid Värtahamnen som Djurgårdens elektriska ledningar till Fiskartorpet, Stora och Lilla Skuggan m. fl. ställen, som nu finnas framdragna på ledningsstolpar över nordöstra delen av området, måste förflyttas eller förläggas i jordkablar. Djurgårdens elektriska ledningar kunna tänkas nedlagda i jordkablar på sin nuvarande sträckning, men torde samma förfarande beträffande högspänningsledningen icke kunna tillämpas. Att denna skulle kunna framdragas på ledningsstolpar med därunder befintligt skyddsnät av sådan höjd, att högspänningsledningen skulle komma att gå över brokranen, torde icke låta sig göra, och även om så vore fallet, skulle detta bliva till ytterligare grad misspydande. En nödvändig förflyttning av högspänningsledningen kan sålunda befaras, varigenom ytterligare intrång å djurgårdsmark skulle ske och stor skada därigenom komma att åsamkas landskapsbilden och terrängen. Vid sin utredning i ärendet angående behovet av utvidgning av Värtagasverkets upplagsplatser för kol och koks har styrelsen över Stockholms stads industriella verk till stadens förhandlingsdelegerade framlagt tre alternativa förslag, nämligen alt. I, det här ovan omskrivna djurgårdsområdet, alt. II, stadens egen mark, samt alt. III, Djurgården tillhörande markområden, Fisksjöäng och del av Oxberget. Den av staden redan ägda marken, som för utvidgningsändamålet kan användas, är belägen sydost om det ifrågasatta området. För utnyttjande av stadens egen mark anföres, att ytterligare en brokran blir erforderlig, varjämte måste anordnas viadukt för gasverkets koltåg och förbindelsespår för dess bangård samt företagas omläggning av landsvägen, vilka anordningar uppskattas till omkring 520,000 kronor, vartill säges komma årliga merkostnader för längre och besvärligare transporter, uppskattade till 5,000 kronor, som kapitaliserats till 100,000 kronor. Vid användandet av egen mark bortfaller emellertid kostnaden för nytt markförvärf och beträffande kostnaden för anskaffande av ytterligare en brokran torde det icke vara uteslutet, att även för det ifrågasatta djurgårdsområdets användning som upplagsplats ytterligare en brokran måste inköpas. För detta områdes användning till upplagsplats krävas avsevärda kostnader för muddrings-, fyllnads- m. fl. arbeten, varå dock beräkningar saknas. Erforderlig omläggning av landsvägen i och för en upplagsplats å stadens egen mark skulle enbart vara till den största fördel. De betydande kokstransporter från gasverket, som företagas dels med bilar, dels med hästskjutsar, och som nu framgå å Gasverksvägen, Planterhagsvägen till Sturevägen, skulle i stället komma att framgå å stadens egen mark fram till Sturevägen. Skola nuvarande trafikleder för kokstransporterna fortfarande användas, blir det en nödvändighet att bredda dessa. Det är emellertid synnerligen olämpligt att denna tunga kokstrafik framgår å

dessa parkvägar omedelbart intill Tennisstadion, Östermalms idrottsplats och förbi trafikleden till Barnbördshuset.

Under återopande av vad sålunda framhållits får jag för bevarande av nuvarande skönhetsvärden och även ur ekonomisk och praktisk synpunkt framhålla, att alt. II, eller det område, som helt och hållet ligger på stadens egen mark, måste givas företrädet, och avstyrker på det kraftigaste bifall till försäljning av det djurgårdsområde, som i det upprättade avtalet finnes angivet. Om mot förmodan den ifrågasatta försäljningen skulle komma till stånd, synes såsom villkor böra uppställas, att inhägnaden av området skall godkännas av riksmarskalksämbetet, att å området icke få uppföras några byggnader, att i stället för den nu över området löpande gångvägen på gasverkets bekostnad och efter kungl. djurgårdsförvaltningens närmare anvisningar, ny gångväg skall anläggas utmed Fiskartorpsvägen, att från området någon väg icke får upptagas mot Fiskartorpsvägen, att på gasverkets bekostnad såväl högspänningsledningen som Djurgårdens elektriska ledningar, på den sträcka där omläggningen måste bli en följd på grund av områdets användande som kolupplagsplats, förläggas i jordkablar efter riksmarskalksämbetets närmare bestämmelser samt att genom försäljningen inflytande medel skola inlevereras till statskontoret för att tilläggas den där stående djurgårdsfonden.

Riksmarskalksämbetet erinrade om innehållet i de av djurgårdsintendenten och förenämnda naturskyddskommitté avgivna yttrandena samt anförde vidare:

Ämbetet vill bringa i erinring vad de särskilt tillkallade sakkunniga angående Djurgårdens bevarande såsom park i sitt betänkande den 15 maj 1917 yttrat rörande det stora parkområdet i Norra Djurgårdens norra del. Efter att hava fastslagit att bevarandet av detta område såsom naturlig park vore en åtgärd av just den innebörd, som riksdagen på sin tid ansett önskvärd, yttra de, att det vore av mycken vikt att gränserna för parkområdet icke droges allt för nära de partier, som det särskilt gällde att skydda; i all synnerhet visade sig detta nödvändigt för bevarandet av barrskogsområden. Erfarenheten hade nämligen visat att barrträden icke fördroge de med stenkolsrök följande svavelhaltiga ämnena. Om det karakteristiska för ett parti av parken särskilt vore beroende på barrskogsbeståndets bevarande måste alla stenkolsrökande anläggningar hållas på vederbörligt avstånd från densamma. Parkområdet måste således innesluta icke blott de ur olika synpunkter värdefullaste parkpartierna utan även nödiga skyddsområden utomkring de mera ömtåliga delarna. Det nu i alt. I till försäljning ifrågasatta området utgör just ett sådant skyddsområde. Det omslutes på 3 sidor av Ugglebacken, Skidbacken och Fiskarbobacken med Fiskartorpet. Genom ett bifall till den föreslagna försäljningen skulle detta skyddsområde försvinna och det där befintliga björkbeståndet spolieras. Avståndet mellan gränserna för kolupplaget och skogsbrynet skulle såsom djurgårdsintendenten framhåller bli så ringa, att en ny skyddsplantering ej kan anordnas. Djurgårdsskogen komme säkerligen att i hög grad lida och taga skada av allt det koldamm och andra luftföroreningar, som torde vara oundvikliga följden av ett sådant upplag. Även ur estetisk synpunkt skulle ett upplåtande av det ifrågavarande området för det uppgivna ändamålet vara i hög grad beklagligt.

På grund av de skäl, som här blivit framlagda, och under hänvisning till vad djurgårdsintendenten och vetenskapsakademiens naturskyddskommitté i ärendet yttrat anser sig riksmarskalksämbetet för sin del icke kunna till-

styrka ett godkännande av förberörda mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena sidan, och Stockholms stad, å andra sidan, upprättade preliminära avtal. För den händelse emellertid Kungl. Maj:t med riksdagen icke desto mindre skulle finna skäl att med godkännande av sagda avtal medgiva den däri föreslagna markupplåtelsen till Stockholms stad, tillåter sig riksmarskalksämberet trambålla önskvärdheten av, att riksmarskalksämberet sättes i tillfälle att, innan definitivt beslut fattas i frågan, få avgiva detaljerat förslag för de villkor och förutsättningar, som i huvudsaklig överensstämmelse med vad djurgårdsintendenten i sådant hänseende föreslagit böra fästas vid ett sådant beslut.

Byggnadsstyrelsen anförde rörande avtalet följande:

Det område, som ifrågasatts till överlåtelse å staden för Värtagasverkets behov, är beläget inom de delar av Norra Djurgården, som enligt det av s. k. Djurgårdssakkunniga den 15 maj 1917 avgivna betänkandet avsetts att för framtiden bevaras såsom naturlig park. Vid ett besök på platsen kan man bilda sig en klar föreställning, huru det till överlåtelse nu avsedda området på ett synnerligen ödesdigert sätt skulle gripa in i detta parkområde. Gasverksanläggningen skulle härigenom så att säga rycka alltför tätt in på de särdeles natursköna partierna vid Fiskartorpet och Uggleviken, och de vanprydande kolupplagen med sina höga krananordningar o. d. skulle komma störande nära den livligt trafikerade huvudvägen ut mot Fiskartorpet, vilken väg till följd av terrängförhållandena icke torde kunna flyttas.

Av den i denna försäljningsfråga förebragta utredningen framgår emellertid, att andra möjligheter förefinnas för tillgodoseende av gasverkets behov av ökat utrymme och att ifrågavarande kolupplag sålunda skulle kunna förläggas till annan plats. En sådan förläggning torde visserligen komma att för staden medföra större anläggnings- och driftskostnader, men byggnadsstyrelsen finner att de rent ekonomiska synpunkterna i förevarande fall icke böra få vara ensamt utslagsgivande. Enligt byggnadsstyrelsens mening måste nämligen de sålunda uppkommande merkostnaderna anses mer än väl uppvägas av den fördel stadens innevånare hava av att ett vanprydande och även ur andra synpunkter störande intrång icke göres inom här ifrågakomna, såsom sport- och rekreationsplats så omtyckta parti av Djurgården.

Byggnadsstyrelsen anser sig på grund av vad sålunda anförts böra på det bestämdaste avstyrka en överlåtelse till staden av förenämnda område invid Värtagasverket.

Beträffande dispositionen av de genom avtalet inflytande medlen yttrade sig riksräkenskapsverket och statskontoret. *Riksräkenskapsverket* förklarade sig icke hava något att erinra mot fastighetskommissionens förslag. *Statskontoret* anförde, att ehuru det kunde ifrågasättas, om försäljningssumman för det område i Vetenskapsstaden, som skulle inköpas av Stockholms stad, borde tillgodoföras fonden för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden, statskontoret funne sig icke hava tillräckliga skäl för frångående av kommissionens förslag härutinnan. *Djurgårdsintendenten* hemställde, såsom i det föregående nämnts, att de vid överlåtelse av området invid Värtagasverket inflytande medlen måtte tillgodoföras djurgårdsfonden.

De betänkligheter mot avtalet i fråga, som sålunda framställts av åtskilliga myndigheter, hava föranlett, att ytterligare utredning företagits för ut-

rönande, huruvida ej Värtagasverkets ifrågasatta utvidgning skulle kunna ske med något mindre inkräktning å Djurgårdens nuvarande naturparksområde, än förberörda, mellan fastighetskommissionen och stadens delegerade avslutade preliminära kontrakt innebar. I anslutning härtill hava förnyade underhandlingar mellan kronans fastighetskommission och stadens vederbörande myndigheter ägt rum.

Med skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 november 1931 har *fastighetskommissionen* överlämnat ett med stadens förhandlingsdelegerade avslutat nytt avtal rörande överlåtelse till staden av visst område av Norra Djurgården.

Sistnämnda avtal jämte karta, utvisande det däri avsedda området, torde få såsom bilagor fogas vid detta protokoll.

Kommissionen yttrar huvudsakligen följande:

I sin skrivelse den 16 februari 1931 anförde fastighetskommissionen be-
träffande då föreliggande avtal bland annat, att till grund för förhandlingarna rörande försäljningen av det avsedda området låge en framställning från stadens förhandlingsdelegerade, vilka därvid hänfört sig till en utredning från styrelsen över Stockholms stads industriella verk, ävensom att kommissionen ansett sig icke kunna motsätta sig stadens önskan att förvärva området i fråga. Under den fortsatta behandlingen av avtalsfrågan yppades från olika håll ur naturskyddssynpunkt betänkligheter mot den ifrågasatta upplåtelsen, varvid även framkommo yrkanden på förnyad utredning, huruvida icke överlåtelseområdets areal skulle kunna minskas utan att därigenom alltför stora svårigheter bereddades för den utvidgning av gasverksrörelsen, vartill det ifrågavarande området avsåges. Stadens vederbörande myndigheter igångsatte utredning i dylikt syfte, och i avbidan på utredningarnas slutförande fick förberörda villkorliga överlåtelseavtal förfalla. Stadens förhandlingsdelegerade hava innevarande höst meddelat kronans fastighetskommission av år 1925, att nämnda utredning slutförts, ävensom att densamma givit vid handen, att området för gasverkets utvidgning skulle kunna minskas från cirka 31,000 till cirka 25,000 kvadratmeter. Med utgående härifrån har mellan fastighetskommissionen och stadens fastighetsnämnd träffats det nya avtal, som med skrivelsen överlämnas till Kungl. Maj:t. Avtalet ansluter sig till det tidigare, och har med hänsyn till minskningen i arealen från 31,000 till 25,000 kvadratmeter köpeskillingen i motsvarande omfattning nedsatts eller från 550,000 till 450,000 kronor.

De genom avtalet inflytande medlen synas lämpligen kunna tillföras statsverkets fond för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden.

Över detta nya avtal hava utlåtanden avgivits den 12 december 1931 av riksmarskalksämberet, som vid sitt utlåtande fogat yttrande av djurgårdsintendenten, och den 3 i samma månad av byggnadsstyrelsen.

Riksmarskalksämberet anför bland annat:

Uti infortrat yttrande av den 5 december 1931 har intendenten för Djurgården erinrat om vad han i skrivelse den 25 februari 1931 yttrat med anledning av kronans fastighetskommissions av år 1925 skrivelse den 16 februari 1931 och därvid fogade, mellan kommissionen å kronans vägnar och Stockholms stads fastighetsnämnd å stadens vägnar avslutade villkorliga avtal den 29 januari/13 februari 1931, enligt vilket staden skulle av kronan för en köpeskillning av 550,000 kronor förvärva ett område om cirka 31,000

kvadratmeter å Norra Djurgården att användas för utvidgning av stadens gasverksanläggning vid Värtan och anför vidare:

»Efter riksmarskalksämbetets avstyrkande och då från olika håll ur naturskyddssynpunkt betänkligheter yppades mot den ifrågasatta upplåtelsen, fick sedermera det villkorliga överlåtelseavtalet förfalla. Det nya avtalet av den 2/6 november 1931, som nu till Kungl. Maj:t överlämnats, ansluter sig till det tidigare, dock med den ändring att gränslinjen A—B, enligt avtalet bifogade karta Pl. A. förlagts mera åt öster, varigenom gränsen i nordväst, som enligt föregående avtal på ett ställe kom att gå på ett avstånd från Fiskartorpsvägen av endast 11 meter, nu kommer att på motsvarande plats gå omkring 50 meter därifrån. Härigenom skulle området för gasverkets utvidgning komma att minskas från cirka 31,000 till cirka 25,000 kvadratmeter. Att genom områdets förläggning längre i öster något vunnits, kan icke förnekas, men kvar står dock, att tillkomsten av ett kol- och koksuttag å denna del av Norra Djurgården, med framförande på stor höjd av en cirka 100 meter bred brokran över området, helt och hållet kommer att förvandla denna trakts karaktär och blir till stora olägenheter i olika avseenden. Ur djurgårdssynpunkt är det därför synnerligen beklagligt, om någon annan lösning för frågan om behovet av utvidgning för gasverksrörelsen icke skulle kunna finnas.»

Riksmarskalksämbetet kan för sin del icke annat än instämma med djurgårdsintendenten att, även om det område som genom det nu föreliggande förslaget är ifrågasatt att överlämnas till gasverket något minskats, faktum dock kvarstår att tillkomsten av ett kol- och koksuttag å denna del av Norra Djurgården skulle i hög grad vanpryda ett av Norra Djurgårdens mest natursköna partier. De invändningar, särskilt ur naturskyddssynpunkt, som riksmarskalksämbetet i sin skrivelse den 27 februari 1931 anfört mot det då föreliggande förslaget, torde enligt riksmarskalksämbetets åsikt fortfarande vara fullt befogade, och riksmarskalksämbetet anser sig på grund härav sakna anledning att frångå den ståndpunkt ämbetet då intog i frågan.

För den händelse emellertid Kungl. Maj:t med riksdagen icke desto mindre skulle finna skäl, att med godkännande av det nu framlagda mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena sidan, och Stockholms stad å den andra upprättade preliminära avtal medgiva den däri föreslagna markupplåtelsen till Stockholms stad, tillåter sig riksmarskalksämbetet framhålla nödvändigheten av att vid denna upplåtelse fästas i huvudsak följande från djurgårdsförvaltningens sida uppställda villkor nämligen, att inhägnaden kring området skall godkännas av riksmarskalksämbetet, att området skall användas för det avsedda ändamålet och att ett uthyrande härav eller uppförande av byggnader å detsamma icke får företagas, att, i stället för den nu över området löpande gångvägen, på gasverkets bekostnad och efter djurgårdsförvaltningens närmare anvisningar ny gångväg skall anläggas utmed Fiskartorpsvägen, att på grund av gångvägens förändrade läge belysning anordnas å Fiskartorpsvägen från Gasverketsvägen åtminstone fram till Fiskartorpet, att den kvarblivande delen av gångvägen mellan gränslinjen A—B och Fiskartorpsvägen på gasverkets bekostnad och genom dess försorg skall utläggas och som ängsmark iordningställas, att från området någon väg icke får upptagas mot Fiskartorpsvägen, att det nu genom området i öppna diken gående avloppet från Uggleviken och Storängsbotten genom gasverkets försorg och på dess bekostnad ordnas, samt att på gasverkets bekostnad såväl Untraledningen, därest denna, såsom avsetts, icke skulle kunna höjas medels användande av specialstolpar, som även Djurgårdens elektriska led-

ningar på den sträcka, där omläggning måste bli en följd på grund av områdets användande som kabelupplagsplats, förläggas i jordkablar.

I sin förut omförmälda skrivelse har kronans fastighetskommission slutligen föreslagit att, om det ifrågavarande avtalet kommer till stånd, de inflytande medlen lämpligen böra tillföras statsverkets fond för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden. Då emellertid vid tidigare skedda försäljningar av djurgårdsmark de härför influtna medlen plägat tilläggas den under statskontorets förvaltning stående s. k. djurgårdsfonden, får riksmarskalksämbetet föreslå, att även nu ifrågavarande medel tillföras denna fond.

Byggnadsstyrelsen har anfört följande:

I utlåtande den 26 februari 1931 avstyrkte byggnadsstyrelsen på det bestämdaste en överlåtelse till staden av det då ifrågasatta området om 31,000 kvadratmeter. I det nu föreliggande förslaget har området minskats till 25,000 kvadratmeter. Enligt det tidigare förslaget sträckte sig detta visserligen något längre mot Fiskartorpsvägen, så att det kortaste avståndet mellan det blivande kolupplaget och denna väg var omkring 11 meter. Genom det nya förslaget ökas detta avstånd något, dock endast till omkring 50 meter öppen terräng. Detta kan alltså praktiskt taget näppeligen sägas innebära någon påtaglig förbättring. Ingreppet i djurgårdsnaturen är i det hela lika ödeläggande för landskapsbilden, under det att det senare förslaget ur trevnadssynpunkt möjligen kan sägas vara något mindre störande för dem, som besöka trakten.

Då det emellertid icke lärers vara möjligt att på annat sätt för rimliga kostnader åstadkomma den behövliga utvidgningen av gasverkets kollager, synes det alltså icke låta sig göra att förhindra detta ödesdigra intrång i det vackra och minnesvärda parkområdet, en omständighet, som byggnadsstyrelsen, helt säkert i likhet med huvudstadens invånare, icke kan nog beklaga.

Mot den föreslagna köpeskillingen har byggnadsstyrelsen för sin del icke något att erinra.

Genom beslut den 7 december 1931 hava *Stockholms stadsfullmäktige* godkänt det sålunda senast träffade avtalet, vilket beslut blivit fastställt av överståthållarämbetet den 28 i samma månad.

Ett upplåtande av ifrågavarande område å Norra Djurgården till beredande av ökat utrymme för kol- och koksupplag vid Värtagasverket kommer att för denna del av Djurgården innebära ett intrång av sådan beskaffenhet, att jag icke kan undgå att i likhet med flertalet av dem, som yttrat sig i ärendet, finna en dylik åtgärd ägnad att ingiva betänkligheter med hänsyn till Djurgårdens karaktär av naturpark samt folkpark för främst huvudstadens befolkning. Å andra sidan har emellertid med styrka gjorts gällande att, sedan en gång med kronans medverkan — genom Hjorthagsområdets försäljning till staden — stadens gasverk blivit förlagt till denna del av Djurgården, gasverket också borde beredas möjlighet att förvärva för dess utveckling därstädes oundgängligen erforderliga områden. Visserligen skulle för tillgodoseendet av det föreliggande behovet av ytterligare upplagsplatser särskilt det såsom alternativ II betecknade förslaget kunna tänkas ifrågakomma. Då detta alternativ avser till gasverket redan upplåtet område, skulle vid en sådan lösning gasverkets behov av ytterligare djurgårdsmark tills-

Departementschefen.

vidare undanskjutas. Sistberörda alternativ skulle dock för gasverksdriften ställa sig så avsevärt sämre i ekonomiskt och tekniskt hänseende, att det från stadens sida ansetts icke böra användas.

Varje intrång i Djurgårdens nuvarande parkområde måste ju närmast och på ett kännbart sätt drabba Stockholms stad och dess invånare. Vid sådant förhållande lär man vid bedömande ur statens synpunkt av det föreliggande spørsmålet vara berättigad utgå från att Stockholms stad icke skulle påkalla ett dylikt ingrepp annat än efter grundligt överbäggande och av tvingande skäl. Med hänsynstagande härtill och i betraktande av vad från stadens sida anförts har jag, ehuru det i och för sig måste anses föga tilltalande att ifrågavarande del av Djurgården måste tagas i anspråk för berörda ändamål, vid vägandet av skälen för och emot bifall till det föreliggande avtalet stannat för att ansluta mig till den av fastighetskommissionen intagna ståndpunkten, att kronan icke bör motsätta sig stadens nu gjorda framställning.

Jag finner mig sålunda böra tillstyrka ett godkännande för kronans del av det senast uppgjorda avtalet. Att däri intaga de särskilda, av riksmarskalksämberet ifrågasatta köpevillkoren synes icke erforderligt.

Vad angår dispositionen av de på grund av avtalet inflytande medlen, 450,000 kronor, ansluter jag mig till det av fastighetskommissionen framförda förslaget att medlen tillföras fonden för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden. I anledning av vad riksmarskalksämberet härutinnan anført må erinras därom, att enligt hittills följd praxis vid försäljning av Djurgården tillhörande mark djurgårdsfonden och djurgårdskassan tillförts andel av de vid försäljningen inflytande medlen allenast i den mån djurgårdskassans inkomster minskats i följd av försäljningen.

Slutligen torde här även få framhållas, att såsom villkor för avtalets giltighet stadgats, att det skall hava av Kungl. Maj:t och riksdagen godkänts före den 1 april 1932.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels godkänna ifrågavarande, av kronans fastighetskommission å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar samt Stockholms stads fastighetsnämnd å stadens vägnar avslutade, den 2 och den 6 november 1931 dagtecknade avtal om överlåtelse till staden av visst område å Djurgården,

dels ock besluta, att genom avtalet inflytande medel skola tillföras fonden för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Waldemar Wiens.

Bilaga 1.

Mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Stockholms stad, å andra sidan, har träffats följande

Avtal.

§ 1.

Kungl. Maj:t och kronan försäljer härmed till Stockholms stad emot en köpeskilling av fyrahundrafemtiotusen (450,000) kronor det å den härvid fogade kartan Pl. A. med grön kantfärg och bokstäverna A, B, C och A betecknade området, som, i areal innehållande cirka 25,000 kvadratmeter, utgör del av stadsägan nr 22 + 23 + 24 + 25 i Vetenskapsstaden här i staden.

§ 2.

Det överlättna området skall av staden tillträdas den 1 april 1932, då staden till kronan kontant erlägger den överenskomna köpeskillingen.

§ 3.

Staden skall äga att enbart med stöd av detta avtal, och sålunda utan att något särskilt köpebrev eller annan ytterligare köpehandling av kronan utfärdas, söka och erhålla lagfart å den fasta egendom, som staden genom detta avtal förvärvar, så snart avtalet blivit, i enlighet med vad i § 7 här nedan sägs, godkänt ej mindre för stadens del av stadsfullmäktige genom beslut, som blivit i vederbörlig ordning fastställt, än även för kronans del av Kungl. Maj:t och riksdagen.

§ 4.

De enligt gällande taxa beräknade kostnaderna för avstyckning av det överlättna området, ävensom alla kostnader för stadens lagfart å området, skall staden ensam vidkännas.

§ 5.

Kronan garanterar, att det överlättna området icke besväras av någon inteckning.

§ 6.

Staden uppbär den avkastning av det överlättna området, som belöper på tiden från och med tillträdesdagen, samt ansvarar för områdets på samma tid belöpande skatter och onera.

§ 7.

Har detta avtal icke blivit godkänt av stadsfullmäktige före den 1 januari 1932 genom beslut, som varder vederbörligen fastställt, och av Kungl. Maj:t och riksdagen före den 1 april 1932, skall avtalet anses hava till alla delar förfallit.

Härav äro två likalydande exemplar upprättade och växlade.

Stockholm den 2 november 1931.

Stockholm den 6 november 1931.

För Kungl. Maj:t och kronan:

För Stockholms stad:

Kronans fastighetskommission
av år 1925

Dess fastighetsnämnd:

S. H. Kvarnzelius.

Harry Sandberg.

Anders Anderson. Sten Stendahl.

/ M. Sellberg.

Bevittnas:

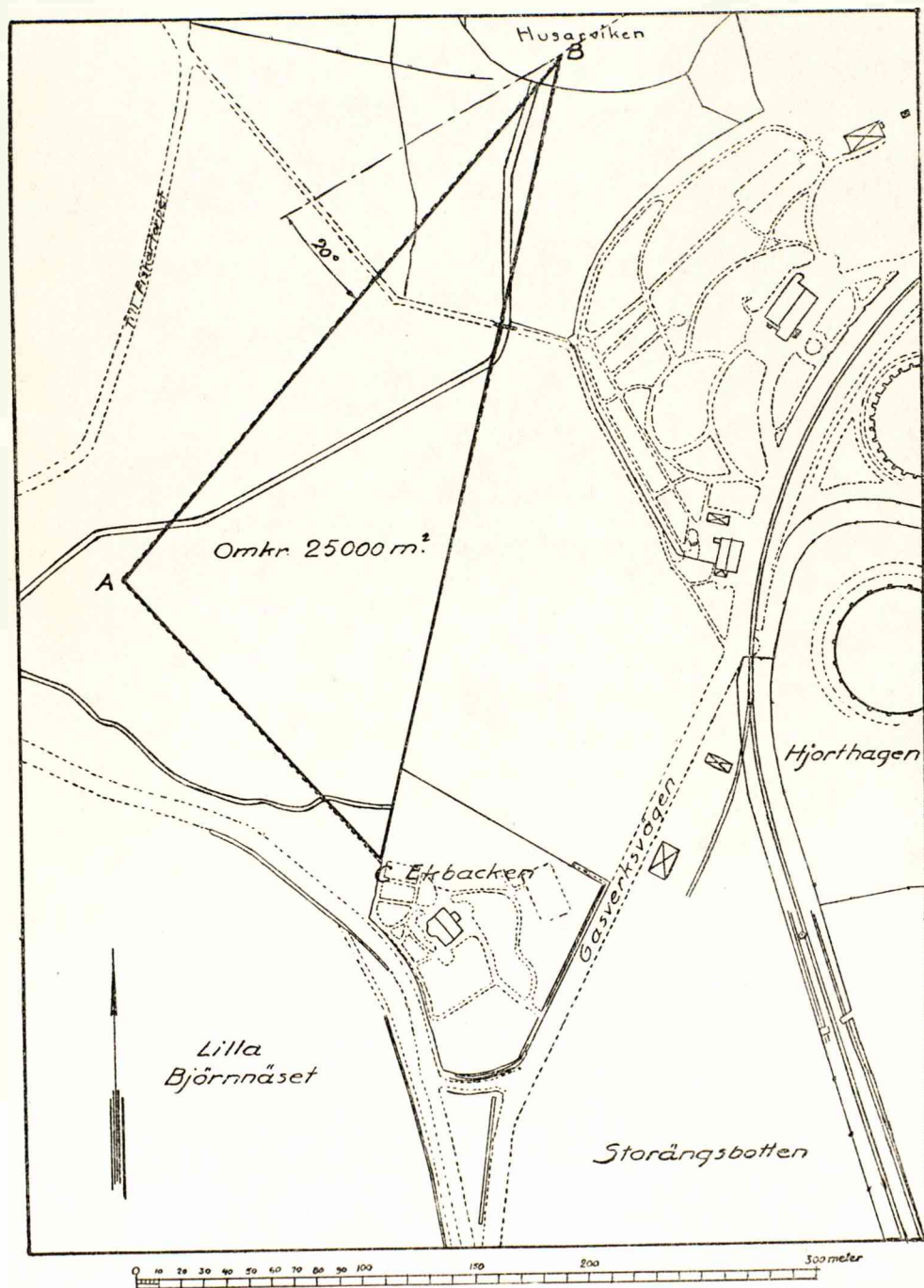
Bevittnas:

Sten Grönvall.

Tage Wärn.

Karl W. Ericsson.

Alice Hallberg.

A-B-C-A = område vilket överlätes till Stockholms stad.